

Briselē, 2.4.2020.
COM(2020) 129 final

**KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

**par to, kā tiek īstenots Lēmums (ES) 2016/344 par Eiropas platformas izveidi
sadarbības stiprināšanai nolūkā novērst nedeklarētu darbu**

1. IEVADS

Nedeklarētam darbam, ar ko saprot jebkādu likumīgu darbību, kuru persona veic par atlīdzību, bet kuru nedeklarē valsts iestādēm¹, var būt dažādas formas — no pilnīga dokumentācijas trūkuma līdz darba stundu nepilnīgai uzskaiti, aplokšņu algām un fiktīvai pašnodarbinātībai. Nedeklarēts darbs darbiniekus pakļauj dažādiem riskiem, negatīvi ietekmē valsts finanses un plašāku sociālo kohēziju. Strauji mainīgā un arvien mobilākā darba tirgū nedeklarēts darbs veicina sociālo dempingu un kropļo godīgu konkurenci dalībvalstīs un starp tām. Tiek lēsts, ka vidēji nedeklarēts darbs veido aptuveni 14,3 % no bruto pievienotās vērtības (BPV) privātajā sektorā ES, lai gan situācija dalībvalstīs ir būtiski atšķirīga². Arī nesen veiktās Eiroparometra aptaujas rezultāti uzrādīja, ka aptuveni katrs desmitais eiropietis (10 %) ziņoja, ka iepriekšējā gadā bija iegādājies preces vai pakalpojumus, kas pēc respondenta domām bija saistīti ar nedeklarētu darbu. Savukārt 3 % respondentu norādīja, ka pēdējos 12 mēnešos paši ir veikuši nedeklarētas darbības, un viena trešdaļa respondentu atzina, ka pazīst kādu, kurš veicis nedeklarētas darbības³.

Lai risinātu nedeklarēta darba problēmu, ir nepieciešama holistiska pieeja, saskaņojot politiku dažādās jomās (piem., darba tiesību, sociālā nodrošinājuma un nodokļu jomā), kā arī tās īstenošana, piemērojot gan atturošus pasākumus (piem., pārbaudes un sankcijas), gan preventīvus pasākumus (piem., labāku informēšanu). Politikas pasākumu efektivitāte dažādās dalībvalstīs ir būtiski atšķirīga. Turklāt, lai gan nedeklarēta darba novēršanas pasākumus galvenokārt veic valsts iestādes, šai ilgstošajai problēmai ir būtiska pārrobežu dimensija.

Eiropas platforma, kuras mērķis ir novērst nedeklarētu darbu, tika izveidota 2016. gadā dalībvalstu sadarbības stiprināšanai šajā jomā saskaņā ar Lēmumu (ES) 2016/344⁴. Situācijā, kad pārrobežu sadarbībai bija galvenokārt *ad hoc* raksturs, minētās platformas izveide bija kā pārmaiņu katalizators. Platforma ir apvienojusi dalībvalstu izpildiestādes un sociālos partnerus unikālā tīklā, lai tie mācītos cits no cita un darbotos kopā, veicinot godīgumu Eiropas darba tirgū. Tādējādi platforma arī veicināja Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanu.

Darbspēka mobilitātes jomā nozīmīgs pēdējā laika notikums ir Eiropas Darba iestādes⁵ (ELA) izveide 2019. gadā, kas nodrošinās ES noteikumu par darbspēka mobilitāti godīgu, vienkāršu un efektīvu piemērošanu. Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. jūnija Regulā (ES) 2019/1149, ar ko izveido Eiropas Darba iestādi, ir paredzēts platformu integrēt ELA kā pastāvīgu darba grupu, un tas, domājams, notiks 2021. gadā⁶. Šis solis dos iespēju platformas darbībām nedeklarēta darba novēršanas jomā gūt labumu no ELA plašākas perspektīvas izpildes un novēršanas jomā un izveidot sinerģiju ar citiem ELA uzdevumiem kā, piemēram, informācijas sniegšana, kopīgas un saskaņotas pārbaudes un spēju veidošana. Šajā sakarā nozīmīgs solis ir 2020. gada 2. martā sāktā pirmā Eiropas kampaņa deklarēta darba veicināšanai #EU4FairWork, kurā piedalās ELA.

1 Komisijas paziņojums "Pastiprināta cīņa pret nelikumīgu nodarbinātību" (COM(2007) 628).

2 Williams, C. C., Horodnic, I. A., Bejakovic, P., Mikulic, D., Franic, J., Kedir, A., "An evaluation of the scale of undeclared work in the European Union and its structural determinants: estimates using the Labour Input Method (LIM)", 2017.

3 Eiroparometra speciālaptauja Nr. 498 "Nedeklarēts darbs Eiropas Savienībā", 2019. gada septembris.

4 Eiropas Parlamenta un Padomes Lēmums (ES) 2016/344 (2016. gada 9. marts) par Eiropas platformas izveidi sadarbības stiprināšanai nolūkā novērst nedeklarētu darbu.

5 <https://ela.europa.eu/index.html>

6 Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/1149 (2019. gada 20. jūnijs), ar ko izveido Eiropas Darba iestādi, groza Regulas (EK) Nr. 883/2004, (ES) Nr. 492/2011 un (ES) 2016/589 un atceļ Lēmumu (ES) 2016/344.

Šajā ziņojumā par Lēmuma (ES) 2016/344 piemērošanu un pievienoto vērtību ir izvērtēts panāktais progress tā īstenošanā pēc platformas divgadu ziņojuma pieņemšanas 2018. gadā⁷. Saskaņā ar lēmuma 12. pantu ziņojumā izvērtē, kādā mērā platforma ir palīdzējusi sasniegt 4. pantā nospraustos mērķus, izpildījusi tai 5. pantā noteikto uzdevumu, veikusi 6. pantā paredzētās darbības un īstenojusi tās darba programmā minētās prioritātes. Ziņojumā ir apkopoti rezultāti, kas iegūti īpašā platformas dalībnieku aptaujā, kura tika veikta 2019. gadā, kā arī platformas darbības pastāvīgās uzraudzības rezultāti.

Īsumā par Eiropas platformu sadarbības stiprināšanai nolūkā novērst nedeklarētu darbu

Eiropas platforma sadarbības stiprināšanai nolūkā novērst nedeklarētu darbu (turpmāk “platforma”) tika izveidota 2016. gadā, lai stiprinātu sadarbību starp dalībvalstīm, papildinot Padomes 2003. gada rezolūciju un Komisijas 2007. gada paziņojumu par nedeklarēta darba novēršanu⁸.

Platformas mērķis ir veicināt ES un valstu efektīvākas darbības, a) stiprinot sadarbību starp dalībvalstu attiecīgajām iestādēm un citiem iesaistītajiem dalībniekiem, b) uzlabojot dalībvalstu dažādo attiecīgo iestāžu un citu dalībnieku spēju novērst nedeklarētu darbu saistībā ar tā pārrobežu aspektiem un c) palielinot sabiedrības izpratni par jautājumiem, kas attiecas uz nedeklarētu darbu, un mudinot dalībvalstis pastiprināt centienus (4. pants “Mērķi”). Mērķi ir jāsasniedz, a) apmainoties ar paraugpraksi un informāciju; b) pilnveidojot zinātību un analīzi; c) popularizējot un atbalstot inovatīvas pieejas iedarbīgai un efektīvai pārrobežu sadarbībai un izvērtējot pieredzes; d) sekmējot horizontālo sapratni par jautājumiem, kas attiecas uz nedeklarētu darbu (5. pants “Uzdevums”).

Platformā ir apvienojušās vairāk nekā 50 ieinteresētās personas. Platformas dalībnieki ir augsta ranga pārstāvji no ministrijām un izpildiestādēm (darba inspekcijām, nodokļu un sociālā nodrošinājuma iestādēm), kā arī starpnozaru sociālie partneri. Viņi veic vienotā kontaktpunkta funkciju, sazinoties ar valstu ieinteresētajām personām un izplatot mācību rezultātus. Novērotāji cita starpā ir 14 sociālo partneru organizācijas no būtiskākajiem sektoriem, *Eurofound*, Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra, Starptautiskā Darba organizācija, kā arī Norvēģija un Islande kā Eiropas Ekonomikas zonas dalībvalstis. Platformas darbu vada un stratēģisko virzienu nosaka Prezidijs, kura sastāvā ir priekšsēdētājs, kas ir Komisijas pārstāvis, un divi līdzpriekšsēdētāji, kas izraudzīti no augsta ranga pārstāvju vidus, un Prezidija darbā atbalstu sniedz sekretariāts, ko nodrošina Komisija. Platformas plenārsēdes notiek divas reizes gadā.

Platformas darbība tiek atbalstīta ar gada budžetu 1,35 miljonu EUR apmērā no ES Nodarbinātības un sociālās inovācijas programmas (*EaSI*) līdzekļiem. Turklāt pēc uzaicinājumu iesniegt priekšlikumus izsludināšanas tika atbalstīti pieci pārrobežu sadarbības projekti nedeklarēta darba novēršanai (īstenojot *EaSI*) par kopējo summu 1,67 miljoni EUR, kas veicināja platformas mērķu sasniegšanu.

⁷ Divgadu ziņojums, sk. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=20472&langId=en>.

⁸ Padomes Rezolūcija par nedeklarēta darba pārveidi likumīgā nodarbinātībā (2003/C 260/01) un Eiropas Komisijas paziņojums “Pastiprināta cīņa pret nelikumīgu nodarbinātību” (COM(2007) 628).

2. PROGRESS, IZPILDOT PLATFORMAS UZDEVUMU UN VEICOT DARBĪBAS

Pēc tam, kad platforma 2016. gada maijā pieņēma savu sākotnējo darba programmu, tā netraucēti uzsāka darbību. Kopš tā laika platforma katru gadu ir veikusi vidēji 15 darbības un ir pulcinājusi vairāk nekā 1450 ieinteresētās personas, lai tās kopā mācītos un sadarbotos dažādu jautājumu risināšanā — sākot no daudzsološām politikas pieejām līdz organizatoriskajām struktūrām un pārrobežu darbībām.

Šajā iedaļā ir sniegta informācija par šīm darbībām un par to, kā tās veicināja platformas uzdevuma izpildi (5. pants). Šī iedaļa ir atbilstīgi strukturēta, un tajā ir uzsvērts, kā platforma ir īstenojusi trīs stratēģiskās prioritātes, kas noteiktas tās 2017.–2018. gada un 2019.–2020. gada darba programmās⁹, proti, 1) sadarbība un kopīga rīcība, 2) savstarpējā mācīšanās un 3) zināšanu paplašināšana.

Pārskats par platformas darbībām kopš 2016. gada¹⁰

Saskaņā ar 2019. gadā veiktās aptaujas rezultātiem lielākā daļa platformas dalībnieku un novērotāju (84 %) uzskata, ka platformas darbā tika panākts labs vai ļoti labs progress virzībā uz tās uzdevuma izpildi¹¹. Cita starpā galvenās darbības, kas to veicināja, ir šādas: semināri (84 %), tematiskie izvērtēšanas darbsemināri (74 %), darba grupas (68 %) un personāla mācību braucieni (45 %).

2.1. Sadarbība un kopīga rīcība

Laikposmā no platformas darbības uzsākšanas 2016. gadā līdz 2019. gada beigām platforma organizēja **31 personāla braucienu un kopīgas darbības** 14 uzņēmējās valstīs, un ceļošanas un uzturēšanās izmaksas tika segtas saskaņā ar līgumu par atbalstu platformai. Šādi braucieni

⁹ 2017.–2018. gada un 2019.–2020. gada darba programmas ir pieejamas šādās vietnēs:

<https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=22305&langId=en>,

<https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=16358&langId=en>.

¹⁰ Rādītāji attiecas uz darbībām, kas veiktas līdz 2019. gada beigām.

¹¹ Kopā 31 platformas dalībnieks un novērotājs sniedza atbildes uz 2019. gada apmierinātības un darbības uzsākšanas aptaujas jautājumiem, tostarp 27 platformas dalībnieki, kas pārstāvēja savas dalībvalstis, kā arī 1 novērotājs un 3 sociālo partneru pārstāvji.

un kopīgas darbības jo īpaši tika veikti, lai atbalstītu kopīgas pārbaudes, kas tika veiktas vienā valstī ar citu valsts iestāžu līdzdalību (42 %) galvenokārt būvniecības un lauksaimniecības nozarē. Citi apmeklējumu veidi (piem., mācību apmaiņas braucieni, apmācības, kopīgas darbības) palīdzēja dalībniekiem iegūt dziļāku izpratni par konkrētu jautājumu, praksi vai procesu, iegūstot nepastarpinātu un praktisku mācību pieredzi. Jo īpaši šādi apmeklējumi tika rīkoti saistībā ar tādiem jautājumiem kā izpildiestāžu organizatoriskā struktūra; riska novērtējums, datizrace un analīze; informācijas sistēmas, datubāzes un tiešsaistes informācijas apmaiņas rīki; darba ņēmēju krāpnieciska norīkošana. Aptuveni puse 2019. gada aptaujas respondentu uzskata, ka personāla mācību apmeklējumi ir viena no piecām nozīmīgākajām darbībām, kas veicina platformas mērķu sasniegšanu un tās uzdevuma izpildi.

Atbalsts kopīgai pārbaudei lauksaimniecības nozarē Spānijā

Spānijas Darba inspekcija 2019. gada jūlijā aicināja Rumānijas Darba inspekciju, kā arī Spānijas un Rumānijas policiju, izmantojot platformas operatīvo atbalstu, veikt kopīgas pārbaudes ķiploku novākšanas sezonas laikā Alvasetes provincē. Tika aptaujāti un pārbaudīti Spānijas darba devēji, Spānijas pagaidu darbā iekārtošanas aģenti un rumāņu starpnieki. Tika identificēti vairāk nekā 500 strādājošo, kuri tika informēti par viņu tiesībām. Izmeklēšana turpinās, un četras personas ir arestētas par noziegumiem, kas saistīti ar cilvēku tirdzniecību un darbaspēka ekspluatāciju.

Platformas dalībnieki apvienojās **pavisam septiņās darba grupās**, lai kopīgi pārrunātu būtiskas problēmas, ar kurām viņi saskaras, un tādējādi viņiem tika dota iespēja aktīvi piedalīties platformas darbību veidošanā. Grupas ir izstrādājušas dažādus praktiskus rezultātus, piemēram, priekšlikumu pastiprināt informācijas apmaiņu starp dalībvalstu iestādēm, izmantojot iespējamo **Iekšējā tirgus informācijas sistēmas** nedeklarēta darba moduli, kā arī terminu un pasākumu glosāriju nedeklarēta darba novēršanas kontekstā¹². Citas darba grupas ir izstrādājušas platformas darba programmu un ir reaģējušas uz valstu un sociālo partneru prioritātēm. Lielākā daļa platformas dalībnieku (68 %) uzskata, ka darba grupu darbs ir viena no piecām nozīmīgākajām darbībām, kas veicina platformas mērķu sasniegšanu un tās uzdevuma izpildi.

Savstarpējās palīdzības projekti (SPP) ir veiksmīgi īstenoti Bulgārijā, Grieķijā, Kiprā, Latvijā, Lietuvā, Rumānijā un Slovākijā¹³. Tie ir devuši dalībniekiem iespēju saņemt platformas ekspertu konsultācijas stratēģiskās izpildiestāžu darbības jomās. Minētie projekti bieži vien tika izstrādāti, pamatojoties uz valstu strukturālo reformu prioritātēm, tostarp tām, kas uzsvērtas Eiropas pusgada procesa ietvaros sniegtajos konkrētām valstīm adresētos ieteikumos. Pieeja, kas ietvēra pašizvērtējumu, līdzbiedru praktisku atbalstu divu braucienu laikā un rīcības plāna izstrādi, ir palīdzējusi panākt būtiskas izmaiņas, piemēram, izstrādāt jaunus pasākumus un uzlabot sadarbību starp izpildiestādēm. 2019. gadā veiktās aptaujas rezultāti norādīja, ka tā ir viena no darbībām, kas visvairāk veicināja platformas uzdevuma izpildi.

Savstarpējās palīdzības rezultāti Latvijā

¹² Sk. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1323&langId=en>.

¹³ 2020. gadā ir plānots sniegt atbalstu Beļģijai.

Pēc platformas 2017. gada savstarpējās palīdzības projekta ietvaros veiktā apmeklējuma (2017. g.) Latvijas Valsts darba inspekcija pārskatīja savu stratēģiju nedeklarēta darba jomā, noteica mūsdienīgākus stratēģiskos mērķus un pieņēma jaunus galvenos darbības rezultātu rādītājus. Tā rezultātā tagad lielāks uzsvars tiek likts uz preventīviem pasākumiem. Lielāka uzmanība patlaban tiek pievērsta nedeklarēta darba pārveidošanai par deklarētu nodarbinātību, un 74 % no visiem konstatētajiem nedeklarēta darba gadījumiem tagad ir pārveidoti par deklarētu nodarbinātību¹⁴.

2.2. Savstarpēja mācīšanās

Savstarpēja mācīšanās un informācijas sistemātiska apmaiņa ir bijusi ļoti nozīmīga platformas darbā, palīdzot uzlabot nedeklarēta darba novēršanas centienu efektivitāti visā ES.

Platformas semināros ir risināti aktuāli jautājumi un izvērtēta jauna prakse (piem., prevencija, holistiska pieeja nedeklarēta darba novēršanai, izpratnes vairošana), kā arī apzinātas būtiskākās nozares, kurās sastopams nedeklarēts darbs (piem., būvniecība, lauksaimniecība, transports). Šajos pasākumos izdarītie konstatējumi tika dokumentēti mācību resursu dokumentos, kas ir publiski pieejami platformas tīmekļa vietnē¹⁵.

Seši **tematiskie izvērtēšanas darbsemināri** ir palīdzējuši dalībniekiem uzlabot efektivitāti un pastiprināt pārrobežu sadarbību, nodrošinot padziļinātu savstarpējo mācīšanos un problēmu risināšanu (tas ietver līdzsekošanas apmeklējumu un praktiķiem paredzēta metodiskā līdzekļa sagatavošanu). Izraudzītie temati cita starpā bija divpusējie nolīgumi un saprašanās memorandi; datizrace; riska novērtēšana; darbinieku un uzņēmumu informēšana; saskaņotas un kopīgas pārrobežu darbības un darba inspekciju nozīme un kompetenču profils nākotnē. Platformas semināri (84 %) un tematiskie izvērtēšanas darbsemināri (74 %) 2019. gada aptaujā bieži vien tika minēti kā darbības, kas visvairāk veicina platformas uzdevuma izpildi.

Ierosmju apmaiņa un faktiskās prakses pārveidošana Grieķijā

Tematiskais izvērtēšanas darbseminārs par risku novērtēšanu, kas 2018. gadā notika Spānijā, iedvesmoja Grieķijas Darba inspekciju (GDI) pilnveidot savu riska analīzes rīku, lai uzlabotu nelikumīgu darba devēju atklāšanu. GDI izmantoja šo jauno risku novērtēšanas metodi un uzņēmumiem, kuri varētu būt pakļauti riskam, nosūtīja informatīvas vēstules. Pieteikto pārbaūžu vēstuļu nosūtīšanas rezultātā par 31 % palielinājās to pilna laika darba līgumu skaits, kuri tika deklarēti pirmajā mēnesī pēc vēstuļu nosūtīšanas.

Turklāt **plenārsesijās, kas notiek reizi pusgadā, viena tematiskā diena tika atvēlēta** diskusijām par nedeklarēta darba konkrētiem aspektiem un iespējamām veiksmīgām politikas pieejām. Cita starpā tika izskatītas arī prioritātes, kas uzsvērtas lēmumā, ar ko izveido platformu, piemēram, pastkastītes uzņēmumi, datu aizsardzība un datu apmaiņa.

¹⁴ Cita starpā tie var būt, piemēram, gadījumi, kad ar nedeklarētiem darbiniekiem ir noslēgts formāls darba līgums.

¹⁵ <https://ec.europa.eu/social/undeclared-work-platform>.

2.3. Zināšanu paplašināšana

Nedeklarēta darba novēršanas risinājumu meklēšana ir sarežģīts uzdevums, un zināšanu bāzes paplašināšana par visiem nedeklarēta darba aspektiem veicina iesaistīto dalībnieku kompetenci ar nedeklarētu darbu saistītu specifisku jautājumu risināšanā. Platforma ir nodrošinājusi **jaunas zināšanas** par īpašiem nedeklarēta darba veidiem (piem., aplokšņu algām, nedeklarētu darbu kopdarbības platformu ekonomikā, fiktīvu pašnodarbinātību), kā arī par pasākumiem to novēršanai un ierobežošanai, un ir sagatavoti vairāk nekā 100 mācību resursi un 120 speciāli izdevumi, kuros izklāstīta laba prakse.

Kopumā ir publicēti **14 pētījumi un apsekojumi**, kas veicina vairāk uz pierādījumiem balstītas pieejas piemērošanu. Veicot šos pētījumus un apsekojumus, tika izmantota esošā zinātība un iegūtas jaunas zināšanas par īpašiem nedeklarēta darba veidiem, jaunām tendencēm un politikas pieejām. Atbilstīgi lēmumā noteiktajām prioritātēm šajos pētījumos cita starpā tika pievērsta uzmanība fiktīvai pašnodarbinātībai, nepilnīgi deklarētai nodarbinātībai, datu aizsardzībai un informācijas apmaiņai, preventīvām pieejām, pārrobežu sadarbībai un sociālo partneru veiksmīgas iesaistes piemēru dokumentēšanai. Platformas veiktajos pētījumos un apsekojumos ir izmantota kopīgi iegūtā pieredze un zinātība, lai ierosinātu uz pierādījumiem balstītus risinājumus. Taču tikai 32 % platformas dalībnieku pētījumus un apsekojumus ir minējuši kā vienu no piecām nozīmīgākajām darbībām, kas veicina platformas mērķu sasniegšanu un tās uzdevuma izpildi. Tika ierosināts, ka pētījumu un apsekojumu lietderību varētu veicināt to tulkošana.

Nedeklarēta darba apjoms

Nedeklarēta darba apjomu Eiropā ir sarežģīti noteikt, jo pēc definīcijas tas ir slēpts. Pirmais solis bija faktu lapas, kurās bija apkopotas nedeklarēta darba pazīmes visās ES valstīs, kā arī iestādes, kas iesaistītas nedeklarēta darba novēršanā¹⁶. 2017. gadā tika veikts arī pētījums par nedeklarēta darba apjomu Eiropā. Pamatojoties uz neatbilstību starp darbinieku un uzņēmumu ziņoto darbaspēka izlietojumu, pētījumā tika aplēsts, ka 9,3 % no kopējā darbaspēka izlietojuma privātajā sektorā ES ir nedeklarēts darbs un ka nedeklarēts darbs veido 14,3 % no bruto pievienotās vērtības (BPV) privātajā sektorā¹⁷. Taču nedeklarēta darba apmērs dalībvalstīs būtiski atšķiras un ir robežās no 7 % līdz 27 % no BPV.

2.4. Komunikācijas darbības

Platforma ir izstrādājusi uz pierādījumiem balstītus resursus par labākajiem risinājumiem nedeklarēta darba novēršanai. Platformas **virtuālajā bibliotēkā**¹⁸ ir pieejama vērtīga informācija un prakses apraksti, kas sagatavoti platformas darbā. Informatīvā izdevumā, ko sagatavo divas reizes gadā un izsūta pēc plenārsēdēm, ir iekļauta atjaunināta informācija ieinteresētajām personām par platformu, darbībām un dalībniekiem. Iekšējai komunikācijai platformas dalībnieki un novērotāji dalās ar dokumentiem un izziņo pasākumus savā

¹⁶ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1322&langId=en>.

¹⁷ Williams, C. C., Horodnic, I. A., Bejakovic, P., Mikulic, D., Franc, J., Kedir, A., "An evaluation of the scale of undeclared work in the European Union and its structural determinants: estimates using the Labour Input Method (LIM)", 2017, sk. <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=18799&langId=en>.

¹⁸ <https://ec.europa.eu/social/undeclared-work-platform>.

sadarbības darbvietā. 2. martā platforma sāka *#EU4FairWork* – pirmo Eiropas kampaņu deklarēta darba veicināšanai.

2.5. Platformas tematiskais tvērums — pierādījumu gūšana par dažādiem jautājumiem

Platforma darbības pirmajos gados ir apkopojusi zināšanas un ieguvusi papildu pierādījumus par dažādiem jautājumiem, sākot no politikas pieejām stratēģiskai pārvaldībai līdz pārrobežu sadarbībai.

Daži no mācību pasākumos risinātajiem būtiskākajiem jautājumiem

Nozares

- lauksaimniecība
- transports
- *HORECA*
- būvniecība

Sadarbība

- sociālie partneri
- pārrobežu darbības
- datu kopīgošana

Zināšanu ieguve

- nedeklarēta darba apjoma noteikšana
- uz pierādījumiem balstīta prakse

Spēju veidošana

- galvenie darbības rādītāji
- holistiska pieeja
- novēršana

Inovācija

- riska novērtēšana
- datu analīze un datizrace

Efektīvas pieejas — gūtā pieredze

Veiksmīgu pieeju būtiskie elementi, kas uzsvērti darbības pirmajos gados, ir šādi.

Sadarbība. Par nedeklarēta darba novēršanu parasti ir atbildīgas dažādas valdības struktūrvienības, un tādēļ var trūkt saskaņotas pieejas. Dalībvalstis bieži vien sociālos partnerus iesaista tikai tik lielā mērā, lai īstenotu savstarpējās apmaiņas pasākumus un apspriedes. Starpiestāžu stratēģiskā pieeja nodrošina datu un informācijas labāku pieejamību, palīdz veidot savstarpēju izpratni un izstrādāt kopīgas stratēģijas un konkrētas darbības.

Centienu un resursu koncentrēšana — risku novērtējums un datu analīze. Dažas dalībvalstis ir izstrādājušas risku novērtēšanas modeļus, nodrošinot iespēju izpildiestādēm pievērst uzmanību riskantākajiem nedeklarēta darba gadījumiem. Šāda pieeja nodrošina resursu mērķtiecīgu un efektīvu izlietojumu un uzlabo veiksmīgu pārbaūžu rādītāju. Datu efektīvāka izmantošana ir būtisks riska novērtēšanas aspekts.

Atturošu un preventīvu pieeju apvienošana. Ir jāizstrādā pieeja, kas efektīvāk apvienotu kontroles un izpildes darbības pēc nedeklarēta darba atklāšanas, vispirms nosakot pasākumus nedeklarēta darba rašanās novēršanai. Platformas dalībnieki izmanto dažādas preventīvas pieejas, tostarp piedāvājuma puses un pieprasījuma puses stimulus, izpratnes vairošanas kampaņas (vērstas uz darba devējiem, darbiniekiem un sabiedrību), kā arī īsteno iestāžu reformas, lai atbalstītu šādu pieeju piemērošanu.

Holistiskas pieejas, vienlaikus izmantojot dažādus pasākumus. Gan tiešo, gan netiešo pasākumu izmantošana ir efektīvākais un lietderīgākais veids, kā novērst nedeklarētu darbu. Holistiska pieeja ir gan stratēģiska, gan koordinēta, un tās ietvaros tiek izmantota tiešā pieeja (piem., pārbaudes darbvietā un līdzbiedru uzraudzība) apvienojumā ar netiešo pieeju (piem., izpratnes vairošanas kampaņām un izglītojošām iniciatīvām), lai palīdzētu nedeklarētu darbu pārveidot par deklarētu darbu.

Saskaņā ar 2019. gadā veiktās aptaujas respondentu atbildēm platformai nākotnē lielāka uzmanība ir jāpievērš izpratnes vairošanas un uzticības veidošanas iniciatīvām (65 %

respondentu), stimuliem, kas veicina deklarēta darba izmantošanu¹⁹ (55 %), kā arī pārrobežu līmeņa darbībām (55 %). Respondenti neuzskata, ka darbības būtu būtiski jāmaina. Arī turpmāk uzsvars būtu jāliek uz pasākumiem, kas pulcē dalībniekus ar mērķi apmainīties ar praksi semināros (74 %), tematiskajos izvērtēšanas darbsemināros (65 %), darba grupās (61 %) un personāla mācību braucienos (52 %). Labas prakses un veiksmes stāstu apkopojumu izplatīšana būtu jāturpina — tā uzskata 48 % respondentu.

3. PANĀKTAIS PROGRESS VIRZĪBĀ UZ PLATFORMAS MĒRĶU SASNIEGŠANU

Šajā iedaļā ir izvērtēts progress virzībā uz platformas mērķu sasniegšanu saskaņā ar lēmuma 4. pantu.

3.1. Dalībvalstu attiecīgo iestāžu un citu attiecīgo dalībnieku sadarbības veicināšana nolūkā efektīvāk un lietderīgāk novērst nedeklarētu darbu

Daudzveidīga tīkla veidošana

Platforma unikālā tīklā ir apvienojusi vairāk nekā 50 ieinteresētās personas, ņemot vērā to, ka atbildība par nedeklarēta darba novēršanu parasti ir nevienmērīgi sadalīta starp dažādām struktūrvienībām un iesaistītajiem sociālajiem partneriem. Pirms platformas izveides ES līmenī bija ļoti maz sadarbības struktūru, turklāt lielākoties tās tika izveidotas pēc *ad hoc* principa (piem., Vecāko darba inspektoru komiteja, Ekspertu komiteja par darba ņēmēju norīkošanu darbā un Nodarbinātības komiteja, kuras galvenais uzdevums nav nedeklarēta darba novēršana), un zināšanu apmaiņa un sadarbība bija ļoti ierobežota.

Platforma **ir paplašinājusi esošos tīklus un stiprinājusi sadarbību** nedeklarēta darba novēršanas jomā gan valstu, gan pārrobežu līmenī. Gandrīz visi 2019. gada aptaujas respondenti (94 %) norādīja, ka platformas darbības ir veicinājušas viņu organizāciju tīklu un kontaktpersonu loka paplašināšanu. Lielākā daļa respondentu (68 %) uzskata, ka platforma ir

¹⁹ Šādi stimuli ietver ļoti dažādus pasākumus, piemēram, konsultatīvas pārbaudes, formalizēšanas pakalpojumus un mērķtiecīgu PVN samazināšanu riskam pakļautajās nozarēs.

veicinājusi sadarbību starp dalībvalstu attiecīgajām iestādēm un citiem attiecīgajiem dalībniekiem.

Dalībnieki un novērotāji kopumā ir bijuši aktīvi, un visi ir piedalījušies darbībās. Taču valstu ieinteresētības un iesaistes līmenis platformas darbā ir bijis atšķirīgs. Tīkls turpina attīstīties, un dalībnieki un novērotāji, tostarp sociālie partneri, joprojām neizmanto lielu daļu no tā potenciāla, lai pilnībā iesaistītos un labāk izplatītu zināšanas nolūkā panākt plašāku iesaisti un ietekmi.

Vienprātības veidošana par efektīvām politikas pieejām

Kad platforma sāka darbu, dalībvalstīs bija ļoti atšķirīga situācija to vispārējās pieejas līmeņa un veida un organizatorisko spēju ziņā, kā arī atšķirās prioritātes līmenis, kādu dalībvalstīs bija piešķirušas nedeklarētam darbam. Kopš tā laika platforma **ir palīdzējusi cīņu pret nedeklarētu darbu noteikt par prioritāru darbību un panākt vienprātību par efektīvām politikas pieejām**. Īstenojot sadarbību ar līdzbiedriem un jo īpaši īstenojot savstarpējo palīdzību, platformas dalībnieki ir saņēmuši tiešu atbalstu šādu pieeju izstrādē un īstenošanā.

Dalībnieku atsauksmes liecina, ka platforma jo īpaši ir veicinājusi **holistiskākas pieejas izstrādi attiecībā uz nedeklarēta darba novēršanu**. Papildus tam, ka tiek likts spēcīgs uzsvars uz informēšanu un izpratnes vairošanu, tiek rosināts arī īstenot pāreju nedeklarēta darba pārveidošanā par deklarētu darbu, izmantojot efektīvākas atturēšanas pieejas, piemēram, pārbaudes un sankcijas, pamatojoties uz riska novērtēšanu un labāku datu apmaiņu. Platformas dalībnieki norādīja, ka viņu valsts vai organizācija pēc iesaistes platformas darbībās ir ieviesusi vai plāno ieviest pārmaiņas (piem., politikas satvarā un attiecībā uz īstenošanas pasākumiem) šādās jomās: izpratnes vairošanas un uzticības veidošanas iniciatīvas (52 %), atturēšanas un atklāšanas pasākumi (39 %), pārrobežu līmeņa darbības (32 %), stimuli deklarēta darba veicināšanai (23 %), organizatoriskie modeļi (16 %) un plašākas strukturālās reformas (16 %).

Taču attiecībā uz nedeklarēta darba apkarošanas pieejām ir jānorāda, ka platformas darbībā uzsvars galvenokārt tiek likts uz darba tiesību pārkāpumu novēršanu, nevis uz to, lai novērstu neatbilstību nodokļu un sociālā nodrošinājuma tiesību aktiem, un tas atspoguļo platformas dalībnieku sastāvu. Turklāt turpmāko progresu šajā jomā kavēja arī ierobežotā pierādījumu bāze, uz ko balstīties.

Virzībā uz holistiskāku pieeju

Platformas dalībnieki un novērotāji ir vienprātīgi vienojušies, ka nedeklarēta darba novēršanai ir vajadzīga “holistiska pieeja” politikas un darbības līmenī, kurā tiek izmantoti visi pieejamie politikas pasākumi un sadarbība starp galvenajiem dalībniekiem un ar sociālajiem partneriem.

2019. gadā veiktā platformas aptauja atspoguļoja būtiskus uzlabojumus šai sakarā, jo ir izveidotas jaunas valstu koordinācijas struktūras Francijā, Lietuvā un Rumānijā un tiek īstenots valsts izmēģinājuma projekts Somijā²⁰, kā arī tiek izmantots plašāks pasākumu klāsts un/vai jaunas stratēģijas Francijā, Grieķijā un Latvijā.

²⁰ Valsts izmēģinājuma projektā par noziegumiem, kas saistīti ar darbu, bija iesaistītas darba aizsardzības, nodokļu un policijas iestādes ar mērķi sadarboties stratēģiskākā veidā, lai īstenotu kopīgus pasākumus un sadarbības projektus.

3.2. Dalībvalstu attiecīgo iestāžu un dalībnieku spēju uzlabošana, lai novērstu nedeklarētu darbu pārrobežu kontekstā

Attiecībā uz īpašiem pārrobežu nedeklarēta darba veidiem, piemēram, ja tie ir saistīti ar nedeklarētiem mobiliem ES darba ņēmējiem vai darba ņēmēju krāpniecisku norīkošanu, tostarp ar pastkastītes uzņēmumu starpniecību, ir nepieciešama plašāka un labāka pārrobežu sadarbība. Pašlaik sadarbības kanāli parasti ietver informācijas un personāla apmaiņu un kopīgas pārbaudes, kas balstītas uz divpusējiem nolīgumiem un saprašanās memorandiem.

Kopīgs Ziemeļvalstu nedeklarēta darba projekts

Izmantojot ES finansējumu saskaņā ar ES Nodarbinātības un sociālās inovācijas programmu (*EaSI*), Dānija, Igaunija, Islande, Latvija, Norvēģija, Somija un Zviedrija ir apvienojušas spēkus, lai sadarbotos kopīgā Ziemeļvalstu nedeklarēta darba projektā. Projektā uzsvars tiek likts uz kopīgām pārbaudēm, labas prakses apmaiņu (galvenokārt saistībā ar saziņu un preventīvām pieejām) un rezultātu izvērtēšanu. Projekta mērķis ir uzlabot Ziemeļvalstu spējas novērst nedeklarētu darbu, īstenojot informācijas apmaiņu un sadarbību, izmantojot palīdzības sniegšanas iespējas un zināšanu apmaiņu.

Platforma ir palīdzējusi dalībvalstīm izveidot partnerības cīņai pret pārrobežu nedeklarētu darbu, nodrošinot nosacījumus turpmākai sadarbībai Eiropas Darba iestādes vadībā. Pateicoties tam, ka arvien pastiprinās savstarpēja uzticēšanās un regulāra saziņa, dalībvalstis ir nostiprinājušas esošās partnerības un ir izveidojušas jaunas partnerības ar citām valstīm. Turklāt darba programmā arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta pārrobežu aspektiem un tiek paredzēti risinājumi ar tiem saistītās prakses uzlabošanai, piemēram, pētījumi (piem., par pārrobežu sadarbību), darba grupas (datu apmaiņas jautājumos) un tematiskie izvērtēšanas darbsemināri un metodiskie līdzekļi (par divpusējiem nolīgumiem un saprašanās memorandiem, kā arī kopīgām un saskaņotām pārbaudēm).

Taču **iesaistes līmenis pārrobežu sadarbībā joprojām ir nevienmērīgs**. Dalībvalstu iestādes galvenokārt koncentrējas uz *ad hoc* sadarbību ar kaimiņvalstīm, reaģējot uz aktuālajām problēmām, nevis īstenojot stratēģisku plānu. Vairums darba inspekciju reti iesaistās saskaņotās un kopīgās pārrobežu pārbaudēs (1–2 reizes gadā)²¹. Sadarbība Eiropas Darba iestādes kontekstā, tostarp ar sociālo partneru organizācijām, dotu iespēju risināt dažas no šīm problēmām un pārvarēt platformas ierobežotās darbības spējas.

Pārrobežu sadarbības attīstība un progress spēju pilnveidē

2019. gada aptaujas ietvaros 61 % respondentu norādīja, ka platforma ir uzlabojusi dalībvalstu attiecīgo dalībnieku spējas novērst nedeklarētu darbu pārrobežu kontekstā. Organizācijas iesaistījās vai nākamajā gadā plānoja iesaistīties pārrobežu darbībās, tostarp šādās: amatpersonu pārrobežu sanāksmēs (52 %), personāla apmaiņā / kopīgās darbībās (41 %), kopīgās pārbaudēs (39 %).

²¹ Stefanov, R., Mineva, D., Terziev, P., “Cross-border actions tackling undeclared work”, Eiropas platforma nedeklarēta darba novēršanai, Brisele, 2019.

3.3. Sabiedrības izpratnes vairošana par jautājumiem, kas saistīti ar nedeklarētu darbu, un aicinājums dalībvalstīm pastiprināt savus centienus

Platforma ir veicinājusi to, ka **tās dalībnieki pievērš lielāku uzmanību izpratnes vairošanai**, — puse dalībnieku ziņoja, ka ir panāktas izmaiņas šajā jomā. Darbs ir vērsts galvenokārt uz to, lai rosinātu dalībniekus dalīties ar savām zināšanām par izpratnes vairošanas kampaņām, īstenojot konkrētas darbības (piem., organizējot tematiskus izvērtēšanas darbseminārus un izplatot metodiskus līdzekļus²², kā arī organizējot seminārus par preventīvām pieejām un izplatot informāciju par platformas darbībām).

Tomēr **tiešā ietekme uz sabiedrības izpratnes vairošanu ir attīstījusies lēnāk**. Tikai 35 % no 2019. gada aptaujas respondentiem piekrita, ka platforma panāca ļoti labu vai labu progresu virzībā uz šo mērķi. Atzīstot nepieciešamību šo mērķi īstenot darbībā, 2019.–2020. gada darba programmā lielāks uzsvars tika likts uz saziņu un izpratnes vairošanu. Pirmā dalībnieku un novērotāju izstrādātā platformas kampaņa par ieguvumiem, ko sniedz deklarēts darbs, tiks īstenota laikposmā no 2020. gada marta līdz jūnijam. Tās pamatā būs darbības nedēļa, kurā dalībnieki tiks aicināti apvienot centienus.

4. SECINĀJUMI

Eiropas platforma sadarbības stiprināšanai nolūkā novērst nedeklarētu darbu kopš tās izveides 2016. gadā ir veicinājusi ciešāku sadarbību starp valstīm un valstīs. Platforma, kuras pamatā ir stingra pārvaldība, visaptveroša darba programma un dalībnieku aktīva iesaiste, ir veicinājusi efektivitātes uzlabojumus un izpildiestāžu modernizāciju visā ES. Platforma ir ieguvusi pamatīgas, uz pierādījumiem balstītas zināšanas, kas dod iespēju dalībvalstīm un sociālajiem partneriem mācīties citam no cita, izmantot inovācijas un rīkoties kopā.

Attiecībā uz problēmām, kas vēl ir jārisina, platformas darbību īstenošanā ir uzsvērtā nepieciešamība pastiprināt visu dalībnieku apņemšanos un palielināt platformas darbības spējas. Izpildiestādēm un sociālajiem partneriem ir jāturpina attīstīt efektīvāku sadarbību gan valsts, gan pārrobežu līmenī, turpinot pilnveidot stratēģiskās un darbības pieejas nedeklarēta darba novēršanai. Pastāv ievērojams potenciāls padziļināt dalībvalstu iestāžu savstarpējo mācīšanos un uzlabot nedeklarēta darba novēršanas pasākumu efektivitāti, jo īpaši īstenojot efektīvāku datu apmaiņu, datu analīzi un risku izvērtēšanu, kā arī ciešāku pārrobežu sadarbību. Daļēji šādus uzlabojumus var panākt, turpinot pilnveidot ES līmeņa informācijas sistēmas, kuras varētu izmantot ne tikai tam, lai identificētu augsta riska uzņēmumus pārbaudu veikšanas nolūkā, bet arī lai mērķtiecīgāk piemērotu preventīvās pieejas. Šai sakarā ļoti svarīgi ir arī turpināt veidot sinerģiju ar galvenajām ES iniciatīvām un politikas jomām (piem., tām, kas saistītas ar platformu strādnieku darba apstākļiem, Eiropas pusgadu un Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanu, informācijas apmaiņas jautājumiem nodokļu jomā, tostarp ar nodarbinātību saistītu ienākumu jomā²³), kā arī ar finansēšanas instrumentiem (piem., Eiropas Sociālo fondu Plus). Ir būtiski turpināt pilnveidot visaptverošu pieeju, kas apvieno efektīvus un lietderīgus atturošus pasākumus un tādus pasākumus, kuri, pirmkārt, ir vērsti uz nedeklarēta darba rašanās novēršanu. Nākotnē lielāku uzsvaru var likt arī uz izglītošanu un iedzīvotāju, darba ņēmēju un darba devēju izpratnes vairošanu par viņu

²² Informācijas rīki un pieejas darba devēju un darba ņēmēju atbalstam cīņā pret nedeklarētu darbu, sk. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=20864&langId=en>.

²³ Padomes Direktīva 2011/16/ES (2011. gada 15. februāris) par administratīvu sadarbību nodokļu jomā.

tiesībām, atbildību un pienākumiem. Pirmā platformas informēšanas un izpratnes vairošanas kampaņa *#EU4FairWork*, kas tiks īstenota laikposmā no 2020. gada marta līdz jūnijam, ir nozīmīgs solis šajā virzienā un būs turpmākās darbības pamatā.

Ar dalībvalstu sadarbību Eiropas Darba iestādē var panākt augstu uzticības līmeni un veiksmīgi izveidot sadarbību starp platformas dalībniekiem un novērotājiem. Tas nodrošinās stabilu pamatu arī labākai pārrobežu sadarbībai un spēju veidošanai Eiropas Darba iestādes, kuras pilnvaras ir daudz plašākas, darbības sākotnējā posmā. *ELA* darbību plašāks tvērums kompensēs platformas ierobežotās darbības spējas un tās dalībnieku nevienmērīgo iesaisti.

Platformas 2019.–2020. gada darba programma tiks īstenota, kā plānots, nodrošinot netraucētu pāreju. Tiklīdz *ELA* būs sasniegusi pilnīgas darbības spējas, Lēmums (ES) 2016/344 tiks atcelts, taču liela daļa no platformas pašreizējiem mērķiem, uzdevumiem un darbībām ir apstiprināti regulā, ar ko izveido *ELA* (12. pants un pielikums)²⁴. Turklāt *ELA* izveide nodrošina iespēju turpināt pārmaiņas un risināt jautājumus, kas rodas saistībā ar platformas sākotnējo struktūru.

Eiropas Darba iestāde noteiks prioritātes un ierosinās iepriekš izklāstīto problēmjaudājumu risinājumus ilgtermiņā. Var prognozēt, ka platforma kā *ELA* pastāvīgā darba grupa pievērsīsies tās pamatu uzdevumam novērst nedeklarētu darbu, savukārt vairākus uzdevumus, kas lielākā mērā uzskatāmi par horizontāliem uzdevumiem, piemēram, atbalsts operatīvai pārrobežu sadarbībai, izpildiestāžu spēju veidošana un ES mēroga rīku izstrāde, var risināt saskaņotāk, īstenojot plašākas *ELA* darbības. Platformas darbību labvēlīgi ietekmēs visaptveroša darbības struktūra *ELA* ietvaros un specializētās personāla zināšanas dažādās jomās. Pateicoties sinerģijai ar citām *ELA* darbībām un plašajām pilnvarām nedeklarēta darba novēršanas jomā, platformas darbības varēs paplašināt, pilnveidot, padarīt mērķtiecīgākas un plānot ilgākā termiņā. *ELA* dalība platformas 2020. gada kampaņā par deklarēta darba nodrošinātajiem ieguvumiem²⁵ ir labs piemērs sinerģijām un ES līmeņa iniciatīvu pielāgošanai nolūkā atbalstīt godīgumu Eiropas darba tirgū.

ELA izveide nodrošinās lielāku stimulu nedeklarēta darba efektīvākai apkarošanai un tā pārveidei deklarētā darbā, veicinot godīgus darba apstākļus, godīgu konkurenci un godīgu mobilitāti darba ņēmēju, ekonomikas un visas sabiedrības interesēs.

24 Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/1149 (2019. gada 20. jūnijs), ar ko izveido Eiropas Darba iestādi, groza Regulas (EK) Nr. 883/2004, (ES) Nr. 492/2011 un (ES) 2016/589 un atceļ Lēmumu (ES) 2016/344.

25 Eiropas Darba iestāde, 2020. gada darba programma, sk.

https://ela.europa.eu/documents/ELA_Work_Programme_2020.pdf.